

N° 14

TIJDSCHRIFT

Komiteit voor Geestesontwikkeling

DE VRIJHEID VAN GEWETEN

VRIJWETEN EN VRIJ

WETEN

Bijgewest: Elmhuzen, 1870-1871, Antwerpen van België.

Eerste bevestiging van de wetten van de wetten.

Geestesontwikkeling van de wetten van België.

(Nationale Vereniging van de wetten van België - Openbaar Onderwijs).

VERKOPTE DOOR

Johan KESLER.

PRIJS 10 CENTIEMEN

Drukkerij J. de RECHAINS, Looftstraat, 23, ANTWERPEN

1911

4173

N° 14

TIJDSCHRIFT

Komiteit voor Geestesontwikkeling

DE VRIJHEID VAN GEWETEN

EN DE

VRIJMETSSELARIJ

DOOR

A. SLUYS,

Bijgevoegd Grootmeester van het Groot-Oosten van België.
Eerebestuurder der Stadsnormaalschool van Brussel.
Ondervoorzitter van den Onderrichtsbond
(Nationale Vereeniging ter verdediging van het Openbaar Onderwijs).

VERTAALD DOOR

Johan KESLER.

PRIJS 10 CENTIEMEN

DRUKKERIJ J. de RECHAIN, LEQUITSTRAAT, 23, ANTWERPEN
— 1911 —

CEDOM

Rue de Laeken 79 Lakenstraat
BRUXELLES 1000 BRUSSEL

B:257219

DE VRIJHEID VAN GEWETEN

EN DE

VRIJMETSELARIJ.

1. — De Gewetensvrijheid en hare gevolgen.

De gewetensvrijheid is de kostbaarste verovering van den menschelijken geest; zij is de hoofdvoorwaarde van zijne ontwikkeling en van den maatschappelijken vooruitgang, want zonder haar zijn het opsporen der waarheid, het instellen van het recht en het beoefenen der ware broederlijkheid onmogelijk.

In breeden zin genomen, is zij het — door de Grondwet van den Staat aan alle burgers erkende en gewaarborgde — recht, de godsdienstige, wijsgeerige, staatkundige, maatschappelijke en wetenschappelijke leerstelsels aan te nemen, die zij voor de beste houden, ze te verkondigen en te verspreiden door woord en geschrift, door alle middelen van uiting, zonder door de openbare macht te kunnen verontrust worden.

Zij omvat natuurlijk ook het recht door het woord en door de pers de meeningen, die men niet deelt, te betwisten en te bestrijden,

Het *vrije onderzoek* van alle wetenschappelijke, wijsgeerige, godsdienstige, staatkundige en maatschappelijke vraagpunten is de toepassing dezer vrijheid.

De vrijheid van eeredienst is een gevolg der vrijheid van geweten: de burgers hebben het recht den eeredienst uit te oefenen, vrijelijk door hen gekozen of er geen en uit te oefenen; geen enkele eeredienst kan bijzondere voorrechten genieten; alle moeten door het gemeene recht beheerscht worden.

Het grondkenmerk van den nieuwen Staat is de *verwereldlijking* d. i. de uitsluiting van alle godsdienstig gezag op burgerlijk en staatkundig gebied.

De *vrijheid van onderwijs* vloeit ook voort uit de vrijheid van geweten. Onderwijzen is kundigheden, leerstelsels, leeringen, meeningen mededeelen; elke wettelijke hinderpaal tegen zoodanig mededeelen is eene krenking der gewetensvrijheid. Maar het onderwijs, ingericht als openbare dienst moet onzijdig zijn onder godsdienstig, wijsgeerig en staatkundig opzicht, omdat het voor allen toegankelijk moet zijn: de Staat, die geen enkelen eeredienst belijdt en beschermt en voor zending heeft aller gewetensvrijheid te waarborgen, kan niet in de openbare scholen een geloof of eene denkwijze leeren; hij moet ook aan zijne leeraars verbieden in hunne openbare leerstoelen de geloofspunten en denkwijzen aan te vallen. Evenwel moeten die leeraars, evenals alle burgers, aigehcele gewetensvrijheid genieten.

Niet alleen moet de Grondwet van den Staat aan alle burgers gewetensvrijheid waarborgen, maar bovendien moet hij de burgers verdedigen tegen elke daad van geweld, komende van andere burgers afzonderlijk of vereenigd, om hen te dwingen eenen eeredienst uit te oefenen, eene meening te belijden of eenig leerstelsel, welk ook, aan te nemen.

2. — Socrates, martelaar voor de vrijheid van geweten.

De oudheid kende de gewetensvrijheid niet: in Egypte, in Judea, in Chaldea, in Griekenland, te Rome, overal was de godsdienst eene openbare bediening van den Staat en elke leer, niet overeenkomstig zijne dogma's, was eene misdaad, waarop zelfs de doodstraf stond. Socrates werd veroordeeld den gifbeker te ledigen, omdat hij van den gevestigden godsdienst kwaad gedacht en de jeugd door zijne leeringen verleid had.

Te Rome werden de eerste Christenen vervolgd, omdat zij geene aanhangers van den Staatsgodsdienst waren.

3. — De onverdraagzaamheid der Roomsche kerk.

De catholieke kerk heeft nimmer gewetensvrijheid of zelfs godsdienstige of wijsgeerige verdraagzaamheid aangenomen. Steeds heeft zij de verwereldlijking der openbare diensten, de vrijheid van drukpers, die van onderwijs en van eeredienst gelaakt. En immerdoor heeft zij het goddelijk recht vooruitgezet en het menschelijk recht veroordeeld. Onder het oude stelsel, toen zij de ketteren in den ban sloeg en veroordeelde, leverde zij ze voor de uitvoering van het vonnis aan den wereldlijken rechter over. Ontelbaar waren de slachtoffers harer onverdraagzaamheid; de geschiedenis der Kerk is het martelaarsboek der volken, die naar gewetensvrijheid streefden.

4. — De nieuwere wijsbegeerte, moeder der gewetensvrijheid.

In de 17de eeuw begon men het gezag der Roomsche Kerk te betwisten, te miskennen, ja te verwerpen. De Westfaalsche vrede (1648) stelde een einde aan de godsdienstoorlogen en bekrachtigde de openbare erkenning van het protestantisme. Echter werd de godsdienstvrijheid slechts tot de vorsten uitgestrekt krachtens de spreuk: *nijus regio, ejus religio* (1): den andersdenkenden, die de bekeerde vorsten uit hunne Staten wilden bannen, liet men twee jaren. De katholieke eenheid was in Europa voor goed gebroken: het was eene eerste schrede tot gewetensvrijheid.

In Engeland uitte de wet van verdraagzaamheid (1689) op nog onvolledige en beschroomde wijze den wil de maatschappij in 't staatkundige in te richten naar het beginsel der godsdienstige verdraagzaamheid. Deze wet had grooten invloed: de geschiedschrijver BURKE stelt vast, dat op het einde der 17de eeuw de invloed der geestelijkheid in Engeland sterk aan 't afnemen was, daar de openbare ambten niet meer door geestelijken konden bekleed worden.

Den eisch van gewetensvrijheid heeft men aan de deïstische en pantheïstische wijsgeeren der 17de en der 18de eeuw te danken.

(1) Diens regeering, diens godsdienst.

In zijn *Tractatus theologico-politicus* vroeg SPINOZA het eerst, niet slechts godsdienstige verdraagzaamheid, maar ook het recht om vrijelijk zijne meening te uiten. In Engeland gaf ANTHONY COLLINS in 1712 zijne beroemde *Redevoering over de vrijheid van denken* (1) in 't licht en grondde het recht vrijelijk te denken op den plicht tot nasporing der waarheid.

Welk ander middel, dan het vrije gebruik der gedachte, zegde hij, laat toe de waarheid te ontdekken.

Eenige jaren later, in 1720, beschreef JOHN TOLAND, een ander Iersch wijsgeer, in zijn *Fantheïsticon* eene maatschappij, bestaande uit volgelingen — van eenen niet op gezag maar op rede gegronnen godsdienst — die vrij in denken, spreken en handelen, zich vijanden verklaarden van alle dwingelenden « despotische monarchen, hoogmoedige edelen of opruiende volksmenners ». Hij bevestigde de onverjaarbare rechten der rede :

« De rede is de ware en eerste wet, zij is het licht en de klaarheid des levens... Men moet bij niemands woord zweren, zelfs niet bij dat van Socrates; vloeken wij alle priesterwetenschap. »

Alle denkers der 18de eeuw, in Engeland, Frankrijk, Duitschland, de Nederlanden, verkondigden overal, waar zij hunne stem konden doen hooren, de zelfregeering van het menschelijk geweten en bestreden de priesterregeering, die deze ontkende en het onbepoekt gezag, dat haar verdrukte. Zij bereidden den nieuweren Staat voor, gegrond op volkssouvereïniteit en gewetensvrijheid.

5. — De Engelsche Vrijmetselarij in de 17de eeuw.

De Vrijmetselarij speelde eene gewichtige rol in de beweging tot ontvoogding van den menschelijken geest. Zij werd geschapen in een toevluchtsoord en een midden tot vrije ontwikkeling te verschaffen aan hen, die zouden wenschen te ontsnappen aan de verdrukking der godsdienstige selt en onverdraagzame partijen, en vrijheid, gelijkheid en broederschap toe te passen.

(1) *Discourse of free thinking, occasioned by the rise and growth of the sect called Freethinkers.*

De oude grondwetten der gilden en vereenigingen van steenhouders zegden : « De vrijmetselaar moet trouw zijn aan God en aan de Heilige Kerk en mag niet in dwaling of ketterij vervallen. » De eerste grondwet der nieuweren theoretische en wijsgeerige Vrijmetselarij, in 1723 (1) te Londen gesticht, verving dit enge voorschrift door het volgende :

« Een vrijmetselaar is, naar zijne Orde, verplicht te gehoorzamen aan de zedelijke wet en zoo hij de kunst (2) goed verstaat, zal hij nóch een dom godloochenaar, nóch een goddelooze losbol zijn. Maar evenwel, hoewel de metselaars oudtijds gehouden waren den godsdienst te belijden van het land hunner inwoning, heeft men thans geoordeeld, dat het gepaster zou zijn hen alleen te verplichten den godsdienst te hebben, waarin alle eerlijke lieden overeenstemmen en die is elkeen toe te laten de meeningen te koesteren, welke hij voor de meest gezonde en redelijke houdt, meeningen die een mensch goed, billijk, oprecht en menschlievend jegens zijne naasten kunnen maken, van welk oord en van welk geloof deze ook mogen zijn. Zoodat door zoo een uitmuntend beginsel, de Metselarij het middelpunt zal worden van de eendracht onder de menschen en het eenige middel om eene innige en hechte vriendschap te vestigen tusschen personen, die buiten haar, voortdurend van elkander zouden gescheiden gebleven zijn.

Zoo de deïstische wijsgeeren, die de nieuweren Vrijmetselarij stichtten, de noodzakelijkheid verkondigden onder de benaming : *Opperbouwheer des Heelals*, te gelooven aan een Opperwezen, een scheppend beginsel, hielden zij staande « dat de godsdiensten niet mochten dienen om de menschen te verdeelen, om ze als onverzoenlijke vijanden tegenover elkander te stellen ». Zoo waren zij de wetgeving van alle landen vooruit, zelfs die van Groot-Britanië, waar de verdraagzaamheid nog niet alle geloofsbelijdenissen of alle denkwijzen duidde.

(1) *The constitutions of the free masons, containing the history, charges, regulations etc., of that most ancient and right worshipful fraternity. For the use of the lodges.* — Werk van ANDERSON, herzien door eene kommissie van veertien broeders, den 25^{en} Maart 1722 aangenomen; den 17^{den} Januari 1723 aan de Groot-Loge van Londen voorgelegd en in hetzelfde jaar in 't licht gegeven.

(2) d. i. de Vrijmetselarij ook Koninklijke kunst genoemd.

Verder zullen wij zien, waarom en onder welke omstandigheden dit voorschrift in de 19de eeuw werd gewijzigd in de Fransche Vrijmetselarij en in de nieuwere Groot-Oostens, die eene nieuwe formule aanvaardden, welke meer in overeenstemming was met den geest zelf van de stichters der Orde.

De Engelsche Loges werden in de 17de eeuw spoedig krachtige inrichtingen van wijsgeerige en zedelijke opvoeding, en door hunne inwijdingen, zinnebeelden en leeringen, door het in toepassing brengen der verdraagzaamheid verbreidden zij in de profane wereld het beginsel der gewetensvrijheid en de denkbeelden van vooruitgang. Zonder geweld, zonder vervolging, zonder hunne toelucht te nemen tot uiterlijk krachtvertoon, zonder godslastering of beledigingen jegens hare tegenstanders, alleen door de kracht der rede en van het voorbeeld bewezen zij de zelfregering van het menschelijk geweten, het bestaan eener persoonlijke, huiselijke en maatschappelijke zedenleer, onafhankelijk van alle theologische leerstelsels. In den schoot der Loges werd door de broederlijke samenwerking van alle vrije mannen van goede zeden de eeuw der vrijheid voorbereid, die zou volgen op het lange tijdperk van gewetenverdrukking.

De vernieuwde Loges namen met buitengewone snelheid in aantal toe: in twintig jaren tijds werd een groot aantal werkplaatsen gesticht, niet alleen in Engeland, maar in de verschillende deelen van het vasteland. Overal verwierven zij de toetreding der beschaafde geesten, die haakten naar een ideaal van maatschappij, gegrondvest op vrijheid, gelijkheid en broederschap. Zonder hare ingewijden te ontslaan van hunne plichten jegens hun vaderland, leerde hun de Vrijmetselarij hunne plichten jegens de menschheid, en predikte hun broederschap tusschen menschen en volken aan.

6. — De Fransche Vrijmetselarij in de 18de eeuw.

De Verklaring der rechten van den mensch en den burger van 1789 was het werk der Vrijmetselarij: de wijsgeeren van de Encyclopédie, die ze door hunne werken voorbereidden, waren bijna allen leden van de instelling. Reeds vroeger was onder den invloed van

den zelfden stroom van gedachten de gewetensvrijheid toegepast in de zuivere volksregeringen, welke de Vereenigde Staten werden en de Grondwet der Unie had dit beginsel bekrachtigd door aan het Congres te verbieden eenige wet te maken, welke eenen Staatsgodsdienst instelde, de vrije uitoefening van eenen eeredienst verbood of de vrijheid van spreken, van drukpers, enz. beperkte. Dat was in de profane wereld de grondbeginselen der Vrijmetselarij overbrengen. Het ging in 1789 evenzoo in Frankrijk, vervolgens in alle landen, die het goddelijk recht afschaften om dit door het menschelijk recht of de volkssouvereiniteit te vervangen. Art. 10 der verklaring van 1789 zegde:

«Niemand kan lastiggevallen worden om zijne denkwijze, zelfs in zake van godsdienst, mits derzelve uiting de openbare orde, door de wet ingesteld, niet stoore.

En art. 11 voegde hierbij:

«De vrije mededeeling van gedachten en meeningen is een der kostbaarste rechten van den mensch. Elk burger mag dus vrij spreken, schrijven en drukken, mits hij voor het misbruiken dezer vrijheid en de door de wet bepaalde gevallen verantwoordelijk zij.

Dat was de zegevierende uitslag van den eeuwenlangen strijd door de grootste denkers aller tijden aangevangen, tegen de dwinglandij van alle onverdraagzame sekten, die beweerden de vols rekte waarheid te bezitten en deze laatste zelfs door geweld aan het geweten op te dringen.

7. — De pauselijke banvloeken tegen de Vrijmetselarij.

De Roomsche Kerk heeft altijd de Vrijmetselarij eenen toegedragen, die zich geopenbaard heeft door talrijke banvloeken. Het Engelsche tijdschrift, *The Masonic Magazine*, verklaarde daar van een dertigtal jaren geleden de redenen: De reden der vijandelijkheid van Rome ligt in het feit, dat onder de vrijmetselaars altijd vrijheid en gelijkheid overwegend zijn geweest, in het streven der Vrijmetselarij om liefde tot de wetenschap en de opsporing der waarheid aan te moedigen, in de wet van liefde

in de pogingen, die zij in 't werk gesteid heeft ten einde de menschen, tot verschillende eerediensten behorende, aan een zelfde werk te doen deelnemen, kortom in haar verwerpen van eenen bloot vormelijken, maar harteloozen godsdienst.

Men moet hierbij voegen, dat de Vrijmetselarij in alle landen eene in haar wezen zelf wereldlijke instelling is, dat zij de gewetensvrijheid, de onafhankelijkheid der zedeleer van allen godsdienst en de heerschappij der menschelijke rede voorstaat. Dit nu zijn beginselen volkomen in strijd met de leerstellingen der Roomsche Kerk.

Paus Clemens XII kondigde den 28^{en} April 1738, de bul *In eminenti* af, welke den katholieken verbood deel te maken van de Vrijmetselarij en de overtreders met den ban trof: de kardinaalstaatssecretaris deed den 14^{den} Juli 1739 kond, dat deze bul in dien zin moest uitgelegd worden, dat het den vrijmetselaars *op doodstraf* verboden was, wáár ook te vergaderen.

Door de bul *Providas* van 18 Mei 1751 vernieuwde Benedictus XIV deze veroordeeling, omdat de vereenigingen van vrijmetselaars personen omvatten tot verschillende godsdiensten behorende, en omdat de Vrijmetselarij geheim was. Hij vergat, dat het Christendom gedurende de eerste eeuwen verborgen en vervolgd werd.

De meeste Pausen: Pius VII, Leo XII, Pius VIII, Gregorius XVI, Pius IX en Leo XIII hebben den ban van Clemens XII en van Benedictus XIV vernieuwd.

En dit waren geene platonische veroordeelingen:

In het koninkrijk der Beide Siciliën, in Spanje en in Portugal werd de Vrijmetselarij herhaaldelijk wreed vervolgd. In 1740 werden Spaansche vrijmetselaars naar de galeien gezonden; nog in 1825 werden zeven leden eener loge te Grenada in den kerker geworpen met boeien aan de voeten; na een kort proces werden zij tot de gaig veroordeeld. In Portugal werd Broeder Jean Custos in 1743 tot de galeien veroordeeld en de tusschenkomst der Engelsche regeering was noodig om hem te redden; in hetzelfde land werden in 1776 (1) tegen vrijmetselaars strenge vervolgingen ingesteld.

(1) *Ochp.* Op. cit. p. 47.

B. — De onverdraagzaamheid der hedendaagsche Roomsche Kerk.

De Roomsche Kerk heeft hare leerstellingen niet gewijzigd en zoo er geene brandstapels en schavotten meer worden opgericht om hen te doen omkomen, die haar *credo* niet aannemen, hebben wij zulks te danken aan de zegepraal der beginselen zelve van de Vrijmetselarij, die in de Grondwet der nieuwere Staten zijn ingeschreven, aan den geest van verdraagzaamheid, die — eerst in de Loges toegepast — eindelijk in de geheele maatschappij is doorgedrongen behalve in de Roomsche Kerk, welke gebleven is, wat zij altijd was, dat is onverdraagzaam en onverbiddelijk dweepzuchtig. Door hare gemachtigde godgeleerden onderwijst zij nog ten huidige dage, dat zij alleen de volstreckte waarheid bezit en dat zij het recht heeft de kettters zelfs met den dood te straffen. In een werk getiteld: *De stabilitate et progressus dogmatis*, een werk door den Paus goedgekeurd, houdt Pater Lepicier (professor in godgeleerdheid aan het Sint-Urbaanscollege te Rome, raadsman der congregatieën en lid van de pauselijke commissie voor bijbelstudie en van de commissie voor het in wet brengen van het canonieke recht), de volgende stellingen staande, die in overeenstemming zijn met het leerstelsel der Kerk:

Zoo de kettters, uit vrijen wil kettters geworden, openlijk hunne ketterij belijden en elkander door hun voorbeeld en door hunne verderfelijke redenen aansporen dezelfde dwalingen te omhelzen, kan niemand er aan twijfelen of zij verdienen door den ban van de Kerk gescheiden en *door den dood uit het midden der levenden gerukt te worden*.

De Kerk neemt uit eigen macht kennis van de misdaad van ongehoof, en *kan uit eigen gezag de doodstraf uitspreken*, maar zij kan die niet opleggen; zij belast den wereldlijken arm die toe te passen.

Men kan niet ontkennen, dat de Kerk, strikt gesproken, het recht heeft, zelfs de berouwhebbende kettters te straffen.

Kettters en afvalligen kunnen door geweld tot het geloof terug gebracht worden.

Zij, die het ware geloof hebben bezeten en beleden, moeten,

zels lichamelijk, gedwongen worden hunne beloften te houden en te volbrengen wat zij eenmaal ondernomen hebben.

Kinderen zijn, al hebben ze zonder hunnen wil het doopsel ontvangen, daarom niet minder gehouden, — zoodra zij tot de jaren van verstand gekomen zijn, — te leven volgens het catholieke geloof, dewijl er geen andere weg is om tot het eeuwig leven te geraken, zelfs kunnen zij, strikt gesproken, op de door ons aangewezen wijze gedwongen worden volgens het catholieke geloof te leven.

Deze monsterachtig dweepzuchtige leer, stuitend voor elk rechtschapen geweten, heeft eeuwen lang de wereld met bloed en bouwvallen bedekt: zij is nog die der Kerk. Zij doelt niet alleen op de eigenlijk gezegde ketterij, maar op elke, zelfs staatkundige meening strijdig met de stellingen van den Syllabus (1). Deze veroordeelt de grondbeginselen der nieuwere Staten: de gewetensvrijheid, de vrijheid van eeredienst, de vrijheid van drukpers, de vrijheid van onderwijs, het vrije onderzoek, de scheiding van Kerk en Staat, de onafhankelijkheid van het burgerlijk gezag, de godsdienstige of wijsgeerige verdraagzaamheid.

De Kerk neemt de godsdienstige of wijsgeerige verdraagzaamheid niet aan: « Men duldt niet, zegt Mgr. H. RUTTEN, thans bisschop van Luik, in zijne *Apologétique chrétienne*, men duldt niet wat goed, waar en wettig is, men duldt alleen wat slecht, valsch en onrechtvaardig is. Alle catholiek onderwijs laat de vrijheid van deze, de zoogezegde burgerlijke verdraagzaamheid, wanneer zij ten doel heeft een grooter welzijn te verschaffen of een erger kwaad te vermijden.

Deze burgerlijke verdraagzaamheid is volkomen voorbijgaande en voorloopig: daar waar de Kerk de Regeering beheerscht en

(1) De Syllabus werd den 5^{en} December 1864 door Pius IX afgekondigd als een vervolg op de encycliek *quanta cura*. De vervloekingen, die hij uitspreekt tegen de «hoofdswalingen van onzen tijd», zijn nimmer opgeheven en vormen nog steeds de stof van het onderwijs der Kerk. Zie de *Apologétique* van Mgr. H. RUTTEN. Vroeger reeds in zijne Encycliek *Mirari vos* van 15 Augustus 1832 had Gregorius XIV de scheiding van Kerk en Staat veroordeeld, alsook de meening dat in zake van godsdienst ieder vrij kan oordeelen, dat ieder slechts van zijn eigen geweten afhangt, dat hij kan openbaar maken wat hij denkt, enz.

leidt, duldt zij geene ketterij, zij doet de ketters omkomen of verjaagt ze uit den Staat, gelijk zij gedurende eeuwen en zelfs in 't midden der 19de eeuw gedaan heeft in den Kerkelijken Staat, in de Republiek Ecuador en nog elders, en zooals zij overal zou doen, waar zij er in zou slagen de staatkundige leiding weder in handen te krijgen.

De godgeleerden verkondigen inderdaad, dat de toegevingen der Kerk in zake godsdienstige verdraagzaamheid ophouden, zoo « de Grondwet » in stede van de vrijheid der eerediensten te stellen als een feit, als eene toevallige maatschappelijke noodzakelijkheid, « bedoelde die vrijheid tot beginsel te verheffen en ze uit te spreken als een onverjaarbaar natuurlijk recht ».

De leeringen der Roomsche catholieke Kerk en de grondslagen der nieuwere maatschappij staan dus lijnrecht tegenover elkaar.

Het gevaar van de leerstelsels der Roomsche Kerk ligt in het feit, dat zij in de 19de eeuw in alle landen, waar zij een vrij groot aantal getrouwen heeft kunnen behouden, eene staatkundige partij gevormd heeft, die zij bestuurt en die voor programma heeft de herinvoering van het oude stelsel van gewetensverdrukking, dat gedurende meer dan duizend jaren op de menscheid gedrukt en in alle landen zooveel leed en zooveel verderf veroorzaakt heeft.

Dit verklaart de heftigheid van den antikerikalen strijd in alle Latijnsche landen. De Duitsche en Angelsaksische landen hebben in de 16de eeuw met Rome afgebroken en de catholijken, die daar slechts minderheden vormen, zijn onmachtig er de staatkundige leerstelsels der Roomsche Kerk te doen heerschen. Het is niet aldus daar, waar de meerderheid catholiek gebleven is. De strijd om gewetensvrijheid te veroveren of te handhaven moet er dus voortdurend en onafgebroken worden voortgezet, want het bestaan zelf der beschaving staat daarbij op het spel.

Die strijd is een plicht, waarvan de Vrijmetselarij zich niet kan onthouden zonder hare roeping te verwaarloozen.

Zij is daarin niet te kort geschoten, nimmer zal zij dien verzuimen in de landen, waar de Roomsche Kerk de vrijheden van den nieuweren tijd bedreigt. Zulks is bijzonderlijk het geval in de Latijnsche landen.

9. — De Vrijmetselarij en het deïsme.

In Frankrijk heeft de Vrijmetselarij op beredeneerde en krachtige wijze gestreefd naar de verwezenlijking van haar ideaal: ontvoogding van het menschelijk geweten. In 1869 onderzocht het Congres der Loges van het Oosten het voorstel: in de statuten van het Groot-Oosten de zinsnede, die als grondslag der Orde het geloof aan God en aan de onsterfelijkheid der ziel stelde, af te schaffen.

Het geldt hier niet, zooals de vijanden der Vrijmetselarij beweerd hebben, zooals verkeerd ingelichte vrijmetselaren te goeder trouw gemeend hebben, atheïstische leerstellingen tegenover de deïstische te stellen. De nieuwe tekst werd den 14^{en} Séptember 1877 in het groote convent te Parijs aangenomen; hij is het eerste artikel geworden der Grondwet van het Groot-Oosten van Frankrijk en luidt als volgt:

« De Vrijmetselarij, eene in haar wezen zelf menschlievende, wijsgeerige en vooruitstrevende maatschappij, heeft voor doel de opsporing der waarheid, de studie der zedenleer en de beoefening van het gemeenschapsgevoel. Zij werkt aan de stoffelijke en zedelijke verbetering, aan de verstandelijke en maatschappelijke volmaking der menschheid.

Zij heeft voor grondbeginselen: de onderlinge verdraagzaamheid, den eerbied voor anderen en voor zichzelf, de volstrakte gewetensvrijheid.

Bovennatuurlijke begrippen aanziende als te behooren tot het uitsluitend gebied der persoonlijke waardeering, onthoudt zij zich van elke leerstellige bevestiging.

De redenen dezer wijziging van den oorspronkelijken tekst zijn vaak uiteengezet en zijn onwederlegbaar. Broeder PLATIN van het Groot-Oosten van Frankrijk, zette ze den 22^{en} Juli 1891 uiteen op de Algemeene maçonnieke conferentie van Antwerpen en daarna den 31^{en} Augustus 1900 op het wederlandsche maçonnieke Congres van Parijs, in deze woorden:

« Men heeft ons dikwijls beschuldigd de overleveringen van verdraagzaamheid der Orde gekrenkt te hebben, op den dag dat wij van den gevel onzer Tempels de uitdrukking onzer vaders:

« *Tot eer van den Opperbouwheer des Heelals* » hebben uitgewischt. Welnu, wij antwoorden met eene juistheid, waaraan gij, wij zijn er zeker van, recht zult laten wedervaren, dat wij beweren, door het afschaffen dezer woorden onze eeuwenoude banier krachtiger dan ooit te hebben hoog gehouden. Dezelfde geest, die onze vaders leidde, toen zij het woord Opperbouwheer hebben ingevoerd, heeft ons geleid, toen wij het hebben afgeschaft.

« Inderdaad bestonden er, onder zeer verschillende vormen, in de vorige eeuw omtrent alleen deïsten in de wijsgeerige wereld. Door deze onder eene gemeene banier te scharen werd « De Opperbouwheer » de laatste en hoogste uitdrukking der verdraagzaamheid.

« Van af het oogenblik waarop de leerstelsels der natuurvorschers, der voorstanders van stellige wetenschap en der atheïsten aanvingen op wijsgeerig gebied eene aanzienlijkere plaats in te nemen, is de oude vorm, die van den « Opperbouwheer », niet meer voldoende geweest: wat zeg ik, hij is eene formule van uitsluiting, eene leus van onverdraagzaamheid geworden, welker verdwijning ons noodwendig schijnt in den naam zelf van de overleveringen der Orde.

« Gij ziet het dus, Broeders, en wij verkondigen het nog eens luid op, zoodat alleen zij, die niet willen hooren, ons niet verstaan: de afschaffing der uitdrukking: « *Tot Eer van den Opperbouwheer des Heelals* » is nimmer eene daad van ontkenning geweest. Zij is integendeel eene groote daad van bevestiging geweest, van bevestiging onzer liefde tot verdraagzaamheid, bevestiging van onzen eerbied voor ieders gewetensvrijheid.

« Hebben wij niet het recht te vragen: of niet alle maçonnieke mogendheden, die in deze daad eene reden tot breken vinden, de dierbaarste overleveringen der Orde schenden en of zij niet zelfs de meest betreuenswaardige hinderpalen opwerpen tegen de zegepraal der gedachten, voor welke het hun plicht is aan onze zijde te strijden.

« Welke ook de benamingen zijn, die wij op onze vanden of boven aan den gevel onzer Tempels schrijven, benamingen uit den aard der zaak afwisselend naar de tijden en het midden, waarin wij ons bewegen, toch hebben wij de eer, men moet dit niet vergeten, aan de profane wereld de groote zedelijke opvatting

te brengen, welke buiten elk godsdienstig voorschrift op een doordacht altruïsme gegrond, aan elk zijne verplichtingen oplegt jegens zijne naasten, jegens de natuur en jegens zich zelve.

» Gij zijt een deel der menschheid, zegt zij tot elk onzer, haar voorspoed is uw voorspoed, haar lijden is het uwe. Wat voor haar goed of slecht is, is zulks eveneens voor u; de bloeiende menschheid is uw paradijs, de lijdende menschheid uwe hel.

» Deze zedeleer, zoo zeer verheven boven de godsdienstige zedeleer, die rondom ons geleeraard wordt en die nog zooveel hatelijk onrecht billijkt, deze zedeleer, zeg ik, moeten wij trachten overal te doen doordringen, want zij is bestemd de groote bestuurster der maatschappijen te worden! »

Deze gezaghebbende verklaring moet een einde stellen aan het misverstand, dat de Vrijmetselarij verdeeld heeft. De stichters onzer Orde hebben de godsdienstige en staatkundige twisten uit de Loges willen sluiten. Daarin twisten brengen, die het bovennatuurlijke betreffen, eerlijke en vrije mannen uitsluiten uit hoofde hunner wijsgeerige overtuiging zou te kort schieten zijn aan de statuten, waarop zij gegrond is. De « *domme godloochenaar* » der Grondwet van 1723 was niet, kon niet zijn de denker, die wetenschappelijke gevolgtrekkingen in vasten regel uitdrukt, de wijsgeer, die, nadenkend over de natuur en de menschheid, vrijelijk uitdrukking geeft aan den uitlag zijner overpeenzingen en die de volgelingen der goden, welke zij afbreken, meenen te beschamen door ze *godloochenaars* te noemen; neen, *Anderson* en de commissie die deze formule aannam, wilden van de Orde alleen uitsluiten « den losbandigen », die in zijne hersenarmoede zijn geweten tart, door te ontkennen wat hem verschrikt (2).

De wijsgeerige grondslag van verdraagzaamheid en gewetensvrijheid, die de wijsgeeren der 18de eeuw hadden gevonden in het beginsel der gelijkheid van rechten en in den eerbied voor den menschelijken persoon, is in den loop der 19de eeuw, bekrachtigd door

(1) Internationaal maçonniek Congres van 1900. Verslag der zittingen van het Congres. 31 Augustus, 1 en 2 September 1900. Parijs. Algemeen Secretariaat van het Groot Oosten van Frankrijk, 16, rue Cadet, 1901. Bladz. 31 en 32.

(2) P. TEMPELLE. « *De Vrijmetselaars* ». Brussel. Librairie européenne. Bladz. 28.

het inzien der betrekkelijkheid onzer stellige kennis. Wij kunnen het gebied van het waarneembare niet overschrijden en onze beweringen zijn nimmer volstreckte waarheden. Wij hebben dus tot plicht de meeningen van anderen te dulden, want wij hebben geene enkele aanspraak op de gedachte van anderen.

« Handel niet jegens de andere menschen, alsof gij den grond der zaken en het gemoed van den mensch kendet. Verhef u niet als onbeperkt machthebbende, dat is als God; oefen als wezen, dat geene onbeperkte kennis heeft, geene onbeperkte macht uit, » zegt *Alfred Fouillée*. En *Guyau* uit dezelfde gedachte in deze woorden: « Er is een vaster grondslag van verdraagzaamheid, die meer en meer erkent gaat worden naar mate het leerstellige geloof te niet gaat: het is het wantrouwen opzichtsens de menschelijke gedachte en zelfs opzichtsens den wil, die zelfs niet vrij zijn zich te bedriegen en van welke elk artikel van volstreckt geloof noodzakelijkerwijze ook een artikel van dwaling moet zijn. »

Dat geen enkel bovennatuurlijk wijsgeerig, wetenschappelijk leerstelsel den arbeid der Vrijmetselarij kome verlammen! De theologische leerstelling heeft den stilstand der menschheid teweeg gebracht en onbeschrijflijk lijden veroorzaakt aan de volken, die haar hebben onderstaan. De Vrijmetselarij is gesticht om door het eerbiedigen van alle overtuigingen broederschap onder de menschen te doen heerschen.

Zij richt niet altaar tegen altaar op: als vooruitstrevende wereldinstelling, die de opsporing der waarheid en de volmaking der menschheid voor doel heeft, is zij gegrond op vrijheid en verdraagzaamheid, zij uit of huldigt geen enkel dogma. (1)

10. De Vrijmetselarij en de Joden.

De Vrijmetselarij heeft moeten strijden tegen vooroordeel die door de eeuwenlange werking eener dogmatische opleiding diepe wortelen hadden geschoten in de gemoederen der volken. Gedurende eeuwen wekte zij bij de Christenen tegen de Joden den haat en den toorn op, die zich in den loop der middeleeuwen

(1) Grondregelen van het Groot-Oosten van België. Zie bl. 21 dezer brochure.

Zoo onthouden de vrijmetselaars zich in België, gelijk in Frankrijk, en gelijk elders, in de Loges van alle polemiek over de voorvallen van het staatkundig leven, over de verkiezingen; maar zij onderzoeken en bespreken vrijelijk de wetenschappelijke, wijze, godsdienstige en staatkundige kwesties; het gebeurt natuurlijk, dat de aldus in het licht gestelde vragen juist die zijn, welke in den zelfden tijd de openbare meening bezig houden. Maar wat het maçonnieke werk onderscheidt is dat de Loge, als zoodanig, geene bepaalde oplossing voorschrijft, zij laat aan hare leden alle vrijheid van handelen in de profane wereld.

14. De verdediging der gewetensvrijheid.

Evenwel zou zij aan hare plichten te kort schieten, zoo zij niet met kracht en volharding het grondbeginsel, hare reden was zijn, d. i. de gewetensvrijheid verdedigde. Zij doet dit voortdurend door hare inwijdingen, hare voordrachten, hare besprekingen. Zij geeft haren leden het mannelijk besluit in, deze vrijheid in de profane wereld in toepassing te brengen, onverdraagzaamheid en dweepzucht te bestrijden, de slachtoffers der verdrukking te verdedigen, onophoudelijk, elk in zijn werkkring, te arbeiden aan de verovering dezer vrijheid, zoo zij in den Staat niet bestaat, aan hare verdediging, zoo in de Grondwet bestaande, zij door de terugstrevende partij bedreigd wordt en ze uit te breiden, zoodat zij onvernietigbaar wordt en immer weldadiger werkt.

In de catholieke landen lijden de vrijmetselaars van de vervolgingen der Roomsche geestelijkheid tot in den huiselijken vrede; zij ondermijnt zelfs de grondlagen van den Staat en der nationale instellingen, door de pers die hare ingevingen volgt, door alle middelen van omkoopning en overheersching, waarover zij beschikt: haar overwicht, de opeengehoopte rijkdommen der kloosters, de steun eener machtige partij, die zij bezielt en bestuurt. In België is zij er toe gekomen zich meester te maken van de staatkundige macht en maakt daarvan gebruik ten gunste harer heerschappij en tegen het belang der verblinde natie en tegen de hoogere belangen der beschaving.

Is het niet de plicht der Vrijmetselarij zonder rust of duur aan de verdediging van den nieuwen Staat en van de gewetensvrijheid te werken tegen die groote achteruitstrevende samenzwering, dien terugkeer tot barbaarschheid?

Nimmer heeft zij die edele taak verzuimd, nimmer zal zij dit.

Terwijl zij door hare inwijdingen, haar onderwijs, hare symbolen doet begrijpen, dat de gewetensvrijheid — veroverd door het streven der opeenvolgende geslachten en vooral door dat der Vrijmetselarij, — het kostbaarste goed des levens is, beurt zij den moed op van hen, die de vrees voor de gevaren, welke hen bedreigen, zou kunnen ter neerslaan en zij spoort de Broeders aan om met vurigen en onverpoosden ijver te arbeiden aan de verdediging der zoo duur gekochte vrijheden.

In Frankrijk is diezelfde strijd aan de Vrijmetselarij opgedrongen geworden: het heeft niet van haar afgehangen, dat hij niet zou ontbranden.

De Roomsche Kerk heeft de beginselen der Omwenteling veroordeeld en zij heeft alles in 't werk gesteld om ze te vernietigen.

De Vrijmetselarij heeft ze met ontembare geestkracht verdedigd, omdat het hare eigene beginselen zijn en zoo doende, heeft zij haren plicht vervuld. Door hare onderrichtingen, door haar voortdurend en volhardend handelen werkt zij krachtig mede om den achteruitgang te stuiten en de Rechten van den mensch en den burger, in de 18de eeuw uit de Vrijmetselarij gesproten, te handhaven.

Wie ter wereld zou haar en zichzelf niet daarmee gelukwenschen?

15. De Belgische Vrijmetselarij in de 19de eeuw.

In 1871 herzag het Groot Oosten van België de algemeene statuten van de Orde der Vrijmetselaren en omschreef als volgt haar doel en haar karakter:

Eerste artikel : De Vrijmetselarij, eene wereldomvattende en vooruitstrevende instelling, heeft voor doel de opsporing der Waarheid en de volmaking der Menschheid. Zij is gegrond op vrijheid en verdraagzaamheid, zij stelt of huldigt geen enkel dogma.

Zij vraagt, dat hij, die zich tot de inwijding aanmeldt, een eerlijk man zij en verstandig genoeg om de maçonnieke beginselen te verstaan en te verbreiden.

Zij eischt van hare volgelingen oprechtheid van overtuiging, zucht om zich te onderrichten en toewijding.

Zij vormt dus een genootschap van eerlijke mensen, die verbonden door gevoelens van vrijheid, gelijkheid en broederlijkheid, persoonlijk en gemeenschappelijk arbeiden aan den maatschappelijken vooruitgang en dus in den *breedsten zin weldadigheid uitoefenen*.

Deze bepaling is in overeenstemming met den geest der grondstatuten.

De Loges zijn daaraan altijd getrouw geweest. Het weglaten der aanroeping van den Opperbouwheer des Heelals is gerechtvaardigd, daar de Vrijmetselarij geen enkel dogma stelt, geen enkel leerstelsel voorschrijft.

16. De Latijnsche Vrijmetselarij en het Vaticaan.

De Latijnsche Vrijmetselarij heeft natuurlijk de gewetensvrijheid, immer en overal door de klerikale partij bedreigd, moeten verdedigen.

Zij kon niet onverschillig blijven tegenover het pausdom, dat storm liep tegen de vrijheden van den nieuwen tijd. Zij zou aan haren plicht te kort schieten, zoo zij zich niet zelve verdedigde tegen de aanvallen, waaraan zij ten doel staat, zoo zij niet protesteerde tegen de stelselmatige vernietiging van het openbaar onderwijs ten bate van het monopolie der Kerk, tegen de vergeestelijking der openbare diensten, tegen de vervolgingen waarvan de Vrijmetselaars het onderwerp zijn, tegen de lasteringen tegen de Orde gericht door

eene partij, die werkt om het hatelijk staatkundig en maatschappelijk stelsel der 16de eeuw te herstellen op de puinhoopen van den hedendaagschen Staat.

In alle landen, waar het pausdom eene bevoorrechte of overwegende stelling heeft behouden, is de strijd voor de beschaving een plicht voor de nationale Vrijmetselarij gelijk voor alle burgers, die zich hunne rechten en plichten bewust zijn.

Verdraagzaamheid en vredelievendheid moeten niet ontaarden in eene onverschilligheid, die verraad zou zijn aan het grondbeginsel van de Orde der Vrijmetselaars en van den hedendaagschen Staat.

BOEKEN EN SCHRIFTEN

DE

VRIJMETSELARIJ

aanbelangende en ter lezing aanbevolen.

1. **La Franc-Maçonnerie moderne,**
par ERNEST GILON.
Paris. — Librairie Fischbacher,
33, Rue de la Seine, 33
— 1894 — Prijs frs. 7.— ingebonden
2. **La Franc-Maçon,**
par J. TEMPELS
Bruxelles. — Librairie européenne C. Maquart,
1121, Rue des Paroissiens, 18-22
— 1881 — Prijs fr. 1.—
3. **Le Droit international. Droit international et Franc-Maçonnerie,**
par ERNEST NYS.
Bruxelles. — M. Weissenbruch, Éditeur,
49, Rue du Poignon, 49
— 1901 — Prijs frs. 1.50
4. **Qu'est-ce que la Franc-Maçonnerie,**
édité par le Grand-Orient de Belgique.
Bruxelles. — Farmontier Frères & Ce,
14-16, Rue Demat, 14-16
5. **Wat MAG en MOET de profane wereld weten over
de Vrijmetselarij?**
door FONS CHRISTIAENS.
Antwerpen. — Loge "Marnix van St-Aldegonde".
— 1905 —
6. **Hoe word ik Vrijmetselaar?**
door H. VAN ASSENDELFT.
Leiden. — Emma C. Kooyker, J. C. Huisman Jr.
— Prijs fr. 0.15
7. **La Maçonnerie Belge, d'après les documents Maçonniques,**
par L. MALLIÉ (Journaliste catholique).
Bruxelles.
52, Rue de la Montagne, 52
— 1906 — Prijs frs. 3.50

De laatste boek, hoewel tegen de Vrijmetselarij gericht, durven we erust
in deze reeks ter lezing aanbevelen. De leemten, die er in voorkomen en ze zijn groot,
worden de spauwenreigheden, welke het bevat ten ze zijn (alrijke), laten we natuurlijk
op het aande van den schrijver. HET KOM. v. GEFELTESO TWIKKELING.